

/zaštitni znak: Međunarodni komitet Ženeva/
MEĐUNARODNI KOMITET CRVENOG KRSTA

HERCEG-BOSNA

IZVEŠTAJ MKCK
O UPOTREBI PRITVORENIKA KOJE DRŽE
VLASTI HRVATSKE REPUBLIKE HERCEG-BOSNA
ZA RAD U OPASNIM USLOVIMA

Od jula 1992. do oktobra 1993.

S A D R Ź A J

	Strana
Uvod	2
Rad izveden od strane pritvorenika	2
Gubici	4
Zakonske obaveze organa koji drži pritvorenike	4
Reakcije MKCK	6
Zaključak	7
Preporuka MKCK	7

Ovo je jedan od tri izveštaja MKCK poslatih stranama u sukobu u Bosni i Hercegovini po pitanju pritvorenika koji rade u opasnim uslovima. Vlasti u Sarajevu i na Palama takode su primile izveštaje o pritvorenicima koje drže.

Ovaj poverljivi izveštaj namenjen je samo onim predstavnicima vlasti kojima je dostavljen. On se ne sme izdavati, bilo u celini ili u delovima, bez saglasnosti Medunarodnog komiteta Crvenog krsta

UVOD

Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) želi da Hrvatskoj Republici Herceg-Bosna preda izveštaj o primoravanju pritvorenika da rade u uslovima u kojima su fizički ugroženi. Nisu samo delegati MKCK koji su posetili pritvorne centre primetili da Hrvatsko veće odbrane (HVO) koristi pritvorenike za ovakvu vrstu posla, već su ovo u nekoliko prilika potvrdili i predstavnici HVO.

Sadašnji izveštaj pokriva period od jula 1992. do oktobra 1993.

RAD IZVEDEN OD STRANE PRITVORENIKA:

Tokom poseta mestima za pritvor, MKCK je više puta primetio da se pritvorenici pod kontrolom vlasti Hrvatske Republike Herceg-Bosna ne koriste samo za rad, već da je taj njihov rad često i opasan i da se odvija na liniji fronta ili blizu nje. Štaviše, posao koji obavljaju pritvorenici je često korišten u vojne svrhe.

Date su sledeće primedbe:

- Od 27. juna 1993. godine, vlasti odgovorne za pritvorne jedinice u mestu Žepče primoravaju pritvorenike da rade ne samo za HVO, već i za snage bosanskih Srba, kojima su bili pozajmljeni. Pritvorenici su primoravani da kopaju rovove (kako glavne arterije koje su paralelne sa linijom fronta, tako i rovove za komunikaciju, pod pravim uglom u odnosu na glavne arterije), seku drveće i pokrivaju rovove deblima i granama, na šta su onda nabacivali zemlju. Pošto je ovaj posao vršen na "ničijoj zemlji" između dve linije fronta, pritvorenici su bili izloženi vatri sa obe strane. Radno vreme im je bilo od 06:00 do 20:00 sati. Međutim, pritvorenici su ponekad držani na liniji fronta i duže, a maksimalno, koliko je poznato MKCK, 43 dana.
- U oblasti oko Mostara, situacija na koju je MKCK naišao kada je prvi put posetio pritvorni centar Heliodrom (Rodoč) posle talasa hapšenja početkom jula 1993. godine, otkrila je da je izlaganje pritvorenika opasnosti bila uobičajena praksa. Muškarci starosne dobi između 18 i 50 godina su sistematski primoravani da obavljaju po prirodi vojni posao: prenošenje vreća peska do isturenih položaja, kopanje rovova, izgradnja zaklona. Pritvorenici su slani u različita područja između Sovića i Bune, od kojih je najopasnije mesto Šantićeva ulica. Pritvorenici su često slani na rad na duži vremenski period, ne vraćajući se u Rodoč ponekad i po nekoliko nedelja.

- U Kiseljaku, osobe koje su bile pritvorene tokom aprila 1993. godine nisu bile primoravane da rade i bile su brzo razmenjene. U maju 1993. godine, druga grupa ljudi bila je pritvorena u Kiseljaku. Ovi zatvorenici su bili primorani da rade na liniji fronta. To je prestalo da se praktikuje kada je većina njih bila razmenjena u junu mesecu, ali se nastavilo u avgustu kada su stigli novi pritvorenici.
- U Vitezu, oko 600 ljudi držano je u 4 centra (Dubravica, Vitez SDK /Sližba društvenog knjigovodstva/, Bioskop i Osnovna Škola) tokom aprila 1993. Većina pritvorenika bila je primoravana da radi na liniji fronta. To je prestalo pošto su razmenjeni (juna 1993).
- Pritvorenici u Kaoniku bili su primoravani da rade u opasnim uslovima u februaru 1993. (njih 300 pritvorenih na nedelju dana) i u aprilu (120 pritvorenika držanih do maja meseca). Posle toga, pošto se broj pritvorenika smanjio, odustalo se od prinudnog rada.
- MKCK je posećivao i pritvorni centar Gimnazija u Novom Travniku i otkrio da je tokom jedne posete (14. septembar 1993.) 12 muškaraca napolju kopalo rovove. Svi pritvorenici su oslobođeni 17. septembra.
- Pritvorenici u Orašju bili su primoravani da rade pod opasnim uslovima do decembra 1992. Posle toga, oni više nisu bili primoravani da rade na liniji fronta, već su izvršavali druge zadatke, što ih je izlagalo istom riziku kojem je bilo izloženo i lokalno stanovništvo.
- Pritvorenici iz Prozora su u grupama od po dvadeset ljudi poslani u Gornji Vakuf da kopaju rovove, neki od njih obučeni u vojne uniforme. Prema vlastima, njih devetoro je bilo iz tog razloga odsutno iz pritvornog centra Škola tokom posete MKCK u oktobru 1993.
- Pritvorenici pod kontrolom Ljubuški brigade (Otok, pritvorni centar Ljubuški) su između jula i avgusta takode poslani u Gornji Vakuf da rade na liniji fronta.
- Pritvorenici u Posušju poslani su da rade na liniji fronta (kopanje rovova) u Rakitnom na mesec dana, pre nego što su prebačeni u Gabelu.
- MKCK posećuje pritvorni centar Hala Resnik u Kreševu od septembra 1993. Pritvorenici su radili na liniji fronta (kopanje rovova i bunkera, seča drveća) svakog dana od 08:00 do 18:00 sati. Čini se da su na mestima gde su radili bili sistematski maltretirani od strane vojnika.
- Tokom svojih poseta Turiji i Zabrdju, u Dreteljskom džepu, tokom oktobra 1993. godine, MKCK je obavešten da su pritvorenici redovno odvođeni na

liniju fronta da kopaju rovove. Ovi pritvorenici su oslobođeni 19. oktobra 1993.

GUBICI

MKCK zna da je 136 zarobljenika ubijeno između jula 1992. i oktobra 1993. dok su radili na liniji fronta. Njih 19 je ubijeno u Orašju između avgusta i decembra 1992. godine, 5¹ u Kaoniku između februara i maja 1993. godine, 11 u Vitezu između 16. i 30. aprila 1993. godine, 1 u Kiseljaku 20. maja 1993, i najmanje 54 u Mostaru posle juna 1993. Jedan pritvorenik je navodno umro u Posušju avgusta 1993, a 5 je ubijeno u Kreševu jula 1993. MKCK procenjuje da broj pritvorenika koji su do sada ubijeni u Žepču dostiže 40.

Prema dobijenim navodima, 54 pritvorenika ubijeno je u julu jer su bili korišteni kao živi štit u Prozoru.

Broj ranjenih je mnogo veći. Tokom poseta bolnicama, delegati MKCK videli su veliki broj zatvorenika koji su povređeni na liniji fronta.

ZAKONSKE OBAVEZE ORGANA KOJI DRŽI PRITVORENIKE

Upotreba pritvorenika, bilo boraca ili civila, za rad na opasnim mestima ili za rad vojne prirode, je izričito zabranjena Trećom i Četvrtom ženevskom konvencijom od 12. avgusta 1949.

1. ŽENEVSKA KONVENCIJA OD 12. AVGUST 1949.

KOJA SE ODNOSI NA TRETMAN RATNIH ZAROBLJENIKA

Član 23

Nijedan ratni zatvorenik ne sme ni u jednom trenutku biti poslan ili držan u oblastima gde može biti izložen vatri iz zone borbi, niti se njegovo prisustvo može koristiti za pridobijanje određenih tačaka ili teritorija koje nisu zahvaćene vojnim operacijama. (...)

Član 50

¹ Od kojih je troje ubijeno od strane HVO stražara, 7. februara 1993.

Osim posla povezanog sa upravljanjem kampom, instalacijama ili održavanjem, ratni zatvorenici mogu biti primorani da rade jedino poslove koji potpadaju pod jednu od narednih kategorija:

- a. Zemljoradnja
- b. Ekonomske delatnosti povezane sa proizvodnom ili vadenjem sirovina, proizvodnom ekonomijom, sa izuzetkom metalurške, mašinske i hemijske industrije; javni radovi i poslovi izgradnje koji nemaju vojni karakter ili svrhu.
- c. Transport ili rukovanje zalihama koje nemaju vojni karakter ili svrhu.
- d. Komercijalni posao, umetnost ili zanatska delatnost.
- e. Domaća radinost.
- f. Javno-komunalne usluge koje nemaju vojni karakter ili svrhu. (...)

Po uslovima sporazuma potpisanog 22. maja 1992. u štabu MKCK u Ženevi, vlasti tadašnje Hrvatske Zajednice Herceg-Bosna preuzele su na sebe da će zarobljene borce tretirati u skladu sa Trećom ženevskom konvencijom.

Član 2.4 Zarobljeni borci će imati tretman propisan Trećom ženevskom konvencijom.

Ratni zarobljenici mogu biti primorani da rade za vlasti koje ih drže, ali oni ni pod kojim uslovima ne mogu biti poslani ili držani u oblastima gde mogu biti izloženi vatri iz zone borbi (Treća ženevska konvencija, član 23). Pored toga, član 50 nabroja vrste zadataka za čije izvršenje se mogu angažovati ratni zarobljenici i isključuje svaki posao vojne prirode ili svrhe. Rad na liniji fronta je u suprotnosti sa obe ove zabrane.

2. ŽENEVSKA KONVENCIJA OD 12. AVGUSTA 1949, U VEZI SA ZAŠTITOM CIVILA U VREME RATA

Član 27

Zaštićene osobe imaju u svim uslovima pravo na zaštitu svoje ličnosti, dostojanstva, porodičnih prava, religioznih ubeđenja i upražnjavanja istih, obreda i običaja. Sa njima se uvek mora postupati na human način i biće zaštićeni, naročito od svih vrsta nasilja (...).

Član 28

Prisustvo zaštićene osobe ne može se koristiti za pridobijanje određenih tačaka ili teritorija koje nisu zahvaćene vojnim operacijama.

Član 95

Vlasti koje drže pritvorenike, iste neće angažovati kao radnike ukoliko oni sami to ne žele. (...)

Po uslovima sporazuma od 22. maja 1992. godine, vlasti tadašnje Hrvatske Zajednice Herceg-Bosna preuzele su na sebe da će civile tretirati u skladu sa članovima 13 do 34 Četvrte ženevske konvencije i u skladu sa članovima 72 do 79 Dodatnog protokola 1. Slično tome, dogovorom je propisano da će civili koje drži jedna od strana i koji su lišeni slobode iz razloga povezanih sa oružanim sukobom biti tretirani u skladu sa odredbama koje regulišu tretman pritvorenika, a koje su sadržane u Četvrtoj ženevskoj konvenciji.

Za razliku od ratnih zarobljenika, pritvorenici civili mogu da rade samo ako to žele (Član 95 Četvrte ženevske konvencije) i prema tome, ne mogu se obavezati da rade bilo koji posao.

Osim toga, fizički integritet svih civila, bilo u pritvoreništvu ili ne, mora se poštovati. Osiguravajući im zaštitu od nasilja, član 27 zahteva od vlasti da budu oprezne i da preduzmu sve mere koje su im na raspolaganju da ne dode do povređivanja civila i da pomognu žrtvama u slučaju potrebe.

REAKCIJE MKCK

Kad god su delegati MKCK da su pritvorenici nedozvoljeno izloženi opasnosti tako što su poslani da rade na opasnim mestima, verbalno su reagovali kod odgovornih vlasti.

Reakcije su nekoliko puta bile i pismenog karaktera:

29.12.1992: Pismo gospodinu Mati BOBANU, tadašnjem predsedniku Hrvatske Zajednice Herceg-Bosna, u vezi Orašja.

09.02.1993: Pismo gospodinu Mati BOBANU u vezi Busovače.

05.05.1993: Pismo pukovniku BLAŠKIĆU, regionalnom komandantu, HVO, Vitez, u vezi zatvora Kaonik.

25.06.1993: Pismo pukovniku BLAŠKIĆU u vezi Kiseljaka i Kaonika.

- Avgust '93: Radna beleška o uslovima pritvora u Heliodromu kod Rodoča, predata gospodinu B. PUŠIĆU, oficiru za vezu.
- 17.08.1993: Pismo gospodinu Slobodanu LOVRENOVIĆU, savetniku predsednika za odnose sa javnošću, u kome je pomenuto nekoliko pritvornih jedinica.
- 26.08.1993: Pismo gospodinu Mati BOBANU u vezi Heliodroma kod Rodoča.
- 23.09.1993: Pismo generalu PETKOVIĆU, načelniku štaba, u vezi Gimnazije u Novom Travniku.
- 18.10.1993: Pismo generalu PETKOVIĆU u vezi Turije i Zabrda.
- 20.10.1993: Pismo gospodinu Vladislavu POGARČIĆU, načelniku Odeljenja za ljudska prava i humanitarna pitanja, kao i gospodinu N. JOŠINOVIĆU, komandantu brigade HVO iz Žepča, u vezi Žepča.
- 26.10.1993: Pismo gospodinu POGARČIĆU u vezi Rodoča, Gabele i Prozora.
- 01.11.1993: Pismo gospodinu POGARČIĆU u vezi Hale Resnik i Kreševa.
- 01.11.1993: Pismo gospodinu POGARČIĆU u vezi Kiseljaka

Do sada nismo dobili odgovor ni na jedno od gore pomenutih pisama.

ZAKLJUČAK

Vlasti Hrvatske Republike Herceg-Bosna krše svoje međunarodne i humanitarne obaveze na taj način što koriste zatvorenike za rad na liniji fronta. Kršenja međunarodnog humanitarnog prava su brojna od početka rata u Bosni i Hercegovini i kao posledicu imaju stotine povredjenih i mrtvih.

PREPORUKA MKCK

MKCK ovim svečano zahteva od vlasti Hrvatske Republike Herceg-Bosna da odmah izda naredenje snagama pod svojom komandom da smesta prestanu sa upotrebom pritvorenika za rad na liniji fronta ili blizu nje, ili za izvršavanje bilo kojih drugih zadataka koji pritvorenike izlažu riziku.